

Stimată doamnă președintă a Curții de Apel,
Domnule președinte al Academiei Române,
Distinși oaspeți care ați acceptat cu generozitate invitația noastră,
Dragi colegi,

Avem astăzi privilegiul să marcăm prin prezența noastră aici un moment special, cu o simbolistică aparte: 100 de ani de justiție în limba română la Cluj și în Transilvania. Printr-o fericită simbioză avem deopotrivă o sărbătoare a justiției ca serviciu public și o sărbătoare a limbii române, cel mai puternic element identitar al comunității noastre. Atrăși în mirajul normelor și principiilor juridice, trecem pe nedrept în uitare ceea ce eu consider a fi o îndatorire fundamentală: cultivarea, protejarea și îmbogățirea limbii române, un excepțional instrument de lucru, o punte între vechime și viitor, o fereastră deschisă atât introspectiv, spre vechea și bogata noastră cultură cât și în exterior, spre universalitate.

Ceea ce astăzi pare un dat natural a fost, cu mai mult de o sută de ani în urmă doar un ideal frumos, chiar cu nuanțe utopice. Mari juriști ardeleni pledau cu profesionalism în instanțele austro-ungare în limba maghiară sau în limba germană, după studii în marile universități ale epocii, unii dintre ei au primit chiar roba de magistrat, însă toți visau la o administrație românească și la justiție în limba română în Transilvania, urmărind cu perseverență acest obiectiv. Amintesc câteva nume dintre sute de personalități: Georgiu Plopu – judecător la Curtea de Apel (Tabla regească) din Oradea, promovat apoi înalt magistrat la Curia regească din Budapesta, iar după Unire numit magistrat la secția ardeleană a Curții de Casație și Justiție de la București, Alexandru Marta, judecător la Curtea de Apel din Seghed, Micșa Pompei, judecător la Tribunalul Sibiu, promovat în 1915 la Curtea de Apel Cluj, devenit după Unire președinte al instanței, Valentin Poruțiu – avocat, primul prefect al Clujului după Unire, doctor Ioan Rațiu – lider al memorandiștilor, Amoș Frâncu – avocat în procesul Memorandiștilor, Aurel Lazăr avocat devenit șef al resortului de justiție în Consiliul Dirigent de la Sibiu, Ioan Suci, devenit decan al Baroului Cluj în 1922. Și desigur că enumerarea nu se poate finaliza fără evocarea domnului Iuliu Maniu, distins avocat și profesor de drept civil la Blaj, devenit profilul prin excelență al omului de stat.

Putem confirma prin prezența noastră aici că visul acestor admirabili intelectuali juriști s-a realizat, iar istoria le-a dat dreptate.

Am identificat din perspectiva unui simplu pasionat de istorie două teme de reflexie și rog specialiștii care au avut generozitatea de a răspunde invitației noastre să mă corecteze cu blândețe dacă vor găsi de cuviință:

- nici un parcurs istoric nu este ireversibil, iar din această perspectivă, orice comunitate trebuie să își onoreze prezentul și să își construiască viitorul zi de zi și pas cu pas, fără răgaz;

- în al doilea rând, cred ne putem întreba pragmatic, ce înseamnă o perioadă de 100 de ani în istoria unui popor? O clipă în succesiunea fără sfârșit a veacurilor. Ce înseamnă un destin de judecător dintre sutele care au slujit justiția prin labirinturile acestui superb palat de la inaugurarea lui în 1902? Un contur care se șterge încet din memoria colectivă, câteva file într-o mapă de decizii, poate o robă în dulapul de amintiri. Pe de altă parte, așa cum istoria e suma veacurilor care o compun, fiecare cu o semnificație unică, așa și devenirea justiției clujene în ultima sută de ani este suma unor destine individuale, discrete, însă esențiale. Fiecare dintre noi este în același timp totul și nimic.

Ne putem întreba cu prilejul acestui special eveniment dacă ne mai leagă ceva de trecutul anterior anului 1918, sau ultimii 100 de ani au șters cu totul amintirea acelei epoci. Cu rigoare trebuie să precizăm că instanța noastră a fost înființată prin Legea maghiară XXV din 1890, concomitent cu curțile de apel din Oradea Mare, Timișoara și Târgu Mureș având în jurisdicție 7 tribunale: Cluj, Dej, Turda, Bistrița, Alba Iulia, Deva și Sibiu. Primul sediu a fost în actuala Piață a Unirii în Palatul Josika (clădirea cu coloane), iar actualul sediu a fost inaugurat în 1902.

Din acea perioadă am moștenit un excepțional patrimoniu arhitectural. Sedii de instanță care domină peisajul urban. Un patrimoniu de care orice comunitate ar fi mândră și care din păcate nu a primit toată atenția necesară. Nu am vreo îndoială că oricare dintre cei prezenți înțelege simbolistica acestei admirabile clădiri în structura instituțională și spirituală a comunității noastre. Cred că nici un efort nu este prea mare pentru a reda acestui loc special punerea în valoare pe care o merită.

Trebuie să amintesc de asemenea palatul de justiție din Turda, fost sediu de Tribunal și de Judecătorie, edificat în mare parte cu materiale extrase din situl castrului roman Potaissa: piatră fasonată, cărămizi șampilate cu simbolul Legiunii V Macedonica, fragmente de sculptură. Ce frumos arc peste timp să integrezi ruinele antichității în cotidianul firesc. Din păcate, clădirea a trebuit să fie evacuată acum zece ani deoarece starea ei de degradare acumulată în peste 200 de ani de existență punea în pericol siguranța celor care-i treceau pragul. Exemple la fel de semnificative pot fi găsite la Dej, unde fostul sediu al Tribunalului Someș merită o punere în valoare care să-l transforme din nou într-un reper al orasului, dar și Gherla, Șimleul Silvaniei, Sighetu Marmăției, și în multe alte locuri.

Revenind în prezent, asistăm la imaginea unui sistem judiciar național divizat și contorsionat de frământări, cu dispute sterile și stridente dăunătoare, cu multe dileme în ceea ce privește viitorul său. Care este nivelul acestui sistem astăzi și locul său în societate? Oare ne ridicăm la înălțimea așteptărilor celor care doar au sperat la o justiție independentă ca cea de astăzi, avem un sistem judiciar bine administrat de cei care își asumă aceste sarcini, ne onorăm roba și statutul, ne raportăm cu adevărat la cetățean, facem eforturi ca mesajul nostru să ajungă la el și să se simtă protejat, sau dimpotrivă, îl evocăm doar în sloganuri propagandistice? Suntem oare conștiințele și reperatele de care comunitatea are nevoie? Răspunsul trebuie să îl ofere în primul rând justițiabilii. Cu siguranță va găsi un răspuns fiecare dintre noi printr-un exercițiu de conștiință.

Nu există vreun sistem judiciar care să fi atins perfecțiunea. Corpul magistraților este oglinda societății românești, cu calitățile și limitele sale. Iar un poet genial prezent în discuțiile noastre, Nichita Stănescu, spunea că perfecțiunea stereotipă nu atrage atenția. După ce iei o bucată de piatră, o cioplești cu o daltă de sânge, o răzuiești cu raze și o lustruiești cu ochiul lui Homer, se obține un cub perfect, dar la final trebuie să-i zdrobești un colț cu ciocanul pentru a-l face atractiv.

Ceea ce putem afirma cu certitudine este că societatea noastră resimte o nevoie acută de dreptate, justiția a ajuns o obsesie pe buzele tuturor. Sistemul judiciar nu este doar instrumentul discret de reglaj fin al mecanismelor sociale și instituționale, ci un principal protagonist.

După 100 de ani de justiție în limba română, sistemul judiciar se deschide în prezent pentru receptarea valorilor cultivate la nivel european. Vremea justiției insulare, eminentemente

statale a apus. Jurisprudența vizionară, dialogul procedural consistent, bunele practici privind independența sistemului și organizarea judiciară, toate aceste mecanisme și valori trebuie înțelese și aplicate în contextul larg al Uniunii Europene și al Consiliului Europei. Justiția se deschide spre noi orizonturi legislative, doctrinare și jurisprudențiale.

Provocarea majoră a momentului constă în cultivarea independenței responsabile a sistemului judiciar și în stabilirea punților de comunicare cu justiția de nivel european, în receptarea valorilor ei. Curtea de Apel Cluj încearcă să facă acești pași și este într-un dialog instituțional permanent cu Curtea de Justiție a Uniunii Europene prin intermediul procedurii întrebărilor preliminare (25 adresate în ultimii ani) întrebări la care instituția europeană a oferit răspunsuri extrem de utile, obligatorii în baza Constituției României. Jurisprudența C.J.U.E. și a C.E.D.O. este permanent în atenția noastră și dovadă concretă pentru aplicarea ei stau sute de hotărâri judecătorești motivate anual cu referire directă la astfel de decizii cu impact în toate sistemele judiciare europene.

Privind spre viitor, consider că îmbunătățirea calității sistemului judiciar nu o pot asigura decât magistrații de carieră, profesioniști și devotați, care își conștientizează rolul social și își onorează roba. Ei trebuie însă foarte atent selectați după criterii multidisciplinare, corect motivați, evaluați permanent după repere obiective, și promovați exclusiv după criterii de competență și după ce au dobândit o experiență suficientă. Din păcate, scăderea standardelor de acces în profesie și marginalizarea vizibilă a Institutului Național al Magistraturii care devine doar un actor secundar în selectarea și pregătirea noilor magistrați vor avea consecințe negative pe termen lung.

Această instituție solidă, respectabilă, Curtea de Apel Cluj, va celebra cândva și 150 și 200 de ani de existență, și câți va dori providența. Justiția este o valoare universală și imanentă societății umane. Poate cei ce vor fi judecători atunci vor privi și ei cu curiozitate înspre trecut. Tot ce le putem transmite este un model. Și depinde de noi dacă va fi modelul celui care depune efort doar pentru protejarea zonei de confort personal sau modelul celui ce clădește și se perfecționează permanent.

Justiția va evolua în pas cu vremurile, se va tehnologiza din ce în ce mai mult. Au apărut primii roboți judecători ai cauzelor simple, în Estonia, model ce pare a anticipa justiția viitorului, una profund standardizată și tehnologizată. Ritmul de evoluție socială și tehnologică este mai alert decât oricând și orice anticipare a evoluției pe termen lung are o relativitate dezarmantă. Cred însă că tehnologizarea are limitele ei și umanismul este de neînlocuit. Tehnologia trebuie să ajute specialistul, nu să înlocuiască, să copleșească și să dezumanizeze. Într-o exprimare provocatoare, un profesor izraelian, Yuval Noah Harari, campion recent al tirajelor, propune o perspectivă suprinzătoare. „Istoria a început când oamenii au inventat zeii și se va sfârși când oamenii vor deveni zei”. Acestor provocări fanteziste le putem răspunde ardelenește, cu argumente lăsate posterității printr-o fericită coincidență exact acum 100 de ani: da, vrem să evoluăm prin educație, vrem să rafinăm spiritul umanist din noi, dar nu vrem să strivim corola de minuni a lumii. Să lăsăm așadar lucrurile în firescul lor.

Judecător Axente-Irinel Andrei
Președintele Secției a II-a civilă a Curții de Apel Cluj